

F

ف

FÂDÂNÎ, Muhammed Yâsîn

(محمد ياسين الفاداني)

Ebü'l-Feyz Alemüddîn Muhammed Yâsîn
b. Muhammed İsâ el-Fâdânî el-Mekkî
(1916-1990)

Endonezya asıllı muhaddis
ve eğitimci.

Mekke'de doğdu. Ailesi Endonezya'nın Sumatra adasındaki Padang'dan geldiği için Fâdânî, hayatını Mekke'de geçirdiği için Mekkî nisbeleriyle anıldı. Babası Muhammed İsâ ile amcası Mahmûd iyi birer eğitimci idi. Annesi Meymûne bint Abdullah, ailesi Mekke'ye taşınmadan önce babasının Padang'da kurduğu bir medresede çocuklara mürebbiyelik yapıyordu. Muhammed Yâsîn ilk dinî bilgileri ve Kur'an eğitimini Mekke'de babası ve amcasından aldı. Hıfzını tamamladıktan sonra 1927-1934 yıllarında öğrenimini sürdürdüğü Mekke'deki el-Medresetü's-Savletüyye'de Muhtâr Osman Mahdûm, Hasan el-Meşşât ve Seyyid Habîb Muhsin b. Ali el-Musavva' el-Felimbânî gibi hocalardan ders okudu. Tahsilini 1934-1937 arasında öğrencilerinin çoğunluğu Malaylı ve Endonezyalı olan Dârü'l-ulûmî'd-dîniyye Medresesi'nde sürdürdü. Ayrıca Mescid-i Harâm'da ders veren birçok hocadan faydalandı. Mekke, Medine, Tâif ve Riyad gibi şehirlerde yaşayan Yemenli, Şamlı, Tunuslu, Mısırlı, Hindistanlı ve Malay-Endonezyalı pek çok hoca ile görüşüp bazılarında ders aldı. En önemli hocaları arasında o dönemde Haremeyn muhaddisi kabul edilen Ömer Hamdân el-Mahresî, Muhammed Ali b. Hüseyin el-Mâlikî, Mekke'nin Şâfiî Müftüsü Ömer Bâ Cüneyd, İbrâhim b. Dâvûd el-Fâdânî, Saîd b. Muhammed el-Yemenî, Ebü'l-Fazl İbnü's-Siddîk, Abdülhay el-Kettânî, Ebü'l-Feyz İbnü's-Siddîk el-Gumârî, Muhammed Enver Şâh el-Keşmîrî ve Eşref Ali Tehânevî gibi şahsiyetler yer almaktadır. Bu hocalarından Arap dili, belâgat, tefsir, hadis ve fıkıh okudu.

Eğitimini tamamlayan Fâdânî mezun olduğu Dârü'lulûm Medresesi'nde 1937-1940 yıllarında müderrislik, 1940-1964 yıllarında müdür vekilliği ve yardımcılığı, 1964'ten vefatına kadar da müdürlük yaptı. Ayrıca Dârü'lulûm ile Mescid-i Harâm'da

uzun yıllar hadis okuttu ve icâzetler verdi. 1943'te Mekke'de Medresetü'l-benâti'l-ibtidâiyyeti'l-ehliyye adıyla bir kız medresesinin açılmasına öncülük etti. Bu medrese o yıllarda Suudi Arabistan'daki ikinci ve Mekke'de açılan ilk kız okuludur. 1950'den itibaren Mescid-i Harâm'da özellikle Malay ve Endonezya kökenli talebelere ders verdi, yaklaşık yirmi yıl boyunca her ramazan ayında Kütüb-i Sitte'den bir kitap okuttu. 1957'de Ma'hedü'l-muallimâtî'l-ehliyye adlı eğitim kurumunun açılmasını sağladı ve burada din psikolojisiyle öğretim metotları gibi dersler verdi, daha sonra bu eğitim kurumlarının müfettişliğini yaptı. Fâdânî'nin çeşitli İslâm ülkelerinden gelen öğrencileri arasında Endonezyalı, Malezyalı, Taylandlı ve Bruneyliler çoğunlukta idi. Habîb Ömer b. Muhammed el-Yemenî, Muhammed b. Alevî el-Mâlikî, Şeyh Muhammed Ali es-Sâbûnî, Muhammed Hasan ed-Dımaşkî, Mısır Müftüsü Ali Cum'a, Şeyh İsmâil Zeynü'l-Yemânî, Şeyh Hasan Katırcı, Endonezya Ulemâ Konseyi Başkanı ve Nehdatü'l-ulemâ lideri K. H. Ahmed Mahfûz, Ahmed Fehmî Zemzem el-Bancârî, Malezya Ulemâ Birliği Başkanı Şeyh Abdülhalîm Abdülkâdir onun talebelerinden bazılarıdır.

Fâdânî, başta Endonezya olmak üzere Malezya, Yemen, Mısır, Suriye, Küveyt gibi İslâm ülkelerine ziyaretlerde bulundu.

Muhammed
Yâsîn
el-Fâdânî

Cava'daki geleneksel dinî liderlerle temaslarını sürdürdü. Mekke'deki Malaylı ve Endonezyalı öğrenciler arasında Ehl-i sünnet'in temsilcisi kabul edilen Fâdânî, Endonezya'daki muhafazakâr "pesantren" çevrelerinde Vehhâbî yahut Selefi din anlayışına karşı Haremeyn'de Ehl-i sünnet anlayışını koruyan bir âlim olarak görülmekteydi. Hac ve umre vesilesiyle çeşitli İslâm ülkelerinden Mekke'ye gelen ilim erbabı ve öğrenciler hadis sahasında icâzet almak ve fetva istemek için yanına gelince kendilerini evinde ağırlardı. Mütavazi kişiliğiyle tanınan Fâdânî 21 Temmuz 1990'da Mekke'de vefat etti ve Cennetü'l-muallâ'ya defnedildi. Geride eşinden başka Muhammed Nûr Arafat, Fehd, Rızâ ve Nizâr adlı dört erkek çocuk bıraktı. Ölümünden sonra Dârü'lulûm Medresesi Suudi eğitim sistemine devredilince Mekke'deki Endonezya asıllı âlimlerin etkisi de sona erdi. Günümüz araştırmacılarından Abdülvehhâb Ebü Süleyman, Fâdânî'yi muhaddis, fakih ve Mescid-i Harâm'ın âlimlerinden biri olarak nitelemiş, Habîb Sekkâf b. Muhammed es-Sekkâf onu velüd bir müellif olması sebebiyle "zamanın Süyûtî'si" diye tanımlamış, diğer bazı âlimler de özellikle hadislerin isnadı konusundaki otoritesinden dolayı kendisini "müsnidü'd-dünyâ, müsnidü'l-asr" unvanlarıyla anmıştır. Mısır Müftüsü Muhammed Ali Cum'a, Fâdânî'nin hadis isnadı konusundaki bilgisine güvendiğini ifade etmiş, Yûsuf Abdürrezzâk onu uzun bir şiiiryle övmüştür. Endonezyalı H. M. Ebrâr Dahlân, Fâdânî'nin Mekke'de yaşadığı halde Vehhâbîliği benimsemediğini ve buna rağmen Suudlu âlimlerin takdirini kazandığını söylemiştir.

Eserleri. 1. *Buğyetü'l-mürîd min 'ulûmi'l-esânîd*. Fâdânî'nin kendi sebetidir (I-IV, Mekke, ts.). Fâdânî'nin talebesi Muhammed Muhtârüddîn b. Zeynelâbidîn el-Pelimbânî, *Bulûğu'l-emânî fi ta'rîf bi-şüyûh ve esânîdi müsnidi'l-âşr eş-şeyh Muhammed Yâsîn b. Muhammed 'İsâ el-Fâdânî el-Mekkî* adıyla bir çalışma yapmıştır (Dımaşk 1988). 2. *İthâfü'l-müstefîd bi-ğureri'l-esânîd* (İthâfü üli'n-nühâ bi-icâzeti'l-ağ eş-şeyh Muhammed Tâhâ). Talebesi Muhammed Tâhâ el-Fâdânî'nin isteği üzerine yazılmış

bir icâzet ve sebettir. Müellif “el-Müsel sel bi'l-evveliyye” hadisiyle başlayan eserinde hadis, usûl-i hadis, tefsir, usûl-i tefsir, dört mezhebe göre meşhur fıkıh kitapları, ferâiz, ilm-i felek, nahiv, sarf ve lugat gibi ilimleri kendilerinden okuduğu hocalarıyla bunlara ait senedlerini zikretmiştir (Jakarta 1370/1951; Dimaşk 1403/1983).

3. İthâfû'l-âlibi's-sirrî bi-esânîdî'l-Vecihî'l-Küzberî. “Küçük Küzberî” diye bilinen Vecihüddin Abdurrahman b. Muhammed el-Küzberî'ye ait *Şebetü'l-Küzberî* üzerine yazılmıştır. Küzberî'nin sebetinde haklarında kısa bilgi verdiği yirmi üç hocasına ait isnadlar bu eserde ayrıntılı biçimde açıklanmakta ve onlara ait bazı icâzetlerin tam metni verilmektedir (*Şebetü'l-Küzberî* ile birlikte, nşr. Bessâm Abdülvehhâb el-Câbî, Dimaşk 1403/1983).

4. el-'Ucâle fi'l-eḥâdîsî'l-müsel sele (Dimaşk 1405/1984). **5. Maṭmaḥu'l-viddân fî esânîdî's-Şeyḥ 'Ömer Ḥamdân.** Fâdânî'nin, hocası Ömer Ḥamdân'dan aldığı hadis verselerinin ardından onun senedleriyle verdiği icâzetleri derlediği üç ciltlik bir sebettir. Müellif eserini daha sonra *İthâfû'l-iḥvân bi-iḥtişâri Maṭmaḥi'l-viddân fî esânîdî's-Şeyḥ 'Ömer Ḥamdân* adıyla ihtisar etmiştir (Kahire 1371/1952; Dimaşk 1406/1985).

6. Riyâzu ehli'l-cenne bi-âşâri Ehli's-sünne (Dimaşk 1405/1985). Takıyyüddin Abdülbâkî b. Abdülbâkî el-Ba'î'nin aynı adlı sebetinin muhtasarı olup Fâdânî'nin düzeltme ve ilâvelerini de içerir. Fâdânî'nin aynı türe giren eserleri arasında *el-Feyzü'r-raḥmânî bi-icâzeti fazîleti's-Şeyḥ Muḥammed Taḳî el-'Osmânî* (Beyrut 1406/1985), *Feyzü'l-mübdî bi-icâzeti's-Şeyḥ Muḥammed 'İvaḍ Münakkaş ez-Zebîdî* (Beyrut 1408/1987), *el-'İkdü'l-ferîd min Cevâhiri'l-esânîd* (Surabaya, ts. [Dârû's-sekkâf]), *Tenvirü'l-başîre bi-turuḳi'l-isnâdî's-Şehîre* (Dimaşk 1403/1982), *İthâfû'l-berere bi-esânîdî'l-kütübî'l-ḥadîsiyyeti'l-'aşere* (Dimaşk 1403/1982) gibi örnekler yer almaktadır.

7. Varaḳât fî mecmû'ati'l-müsel selât ve'l-evâ'il ve'l-esânîdî'l-'âliye (Kahire 1406/1985).

8. el-Erba'üne'l-büldâniyye: Erba'üne ḥadîşen 'an erba'îne şeyḥan min erba'îne beleden (Beyrut 1407/1986).

9. ed-Dürü'l-menḳûd Şerḥu Süneni Ebî Dâvûd. Yirmi cilt olduğu belirtilen eser matbu değildir.

10. Fetḥu'l-'allâm şerḥu Bulûḡi'l-merâm min edilleti'l-aḥkâm. İbn Hacer el-Askalânî'ye ait eserinin dört ciltlik şerhi olup henüz basılmamıştır. Fâdânî'nin kırk hadis ve müsel sel türlerine giren eserleri arasında *el-Erba'üne*

ḥadîşen min erba'îne kitâben 'an erba'îne şeyḥân, Şerḥu'l-Cevheri's-şemin fî erba'îne ḥadîşen min eḥâdîsi seyyidi'l-mürselin, Erba'üne ḥadîşen müsel seleten bi'n-nuḥâti ile'l-Celâli's-Süyûfî, İthâfû' üli'l-himemi'l-'aliyye bi'l-kelâm 'ale'l-ḥadîsî'l-müsel sel bi'l-evveliyye gibi çalışmaları da vardır.

Fâdânî'nin diğer eserleri de şunlardır: *el-Fevâ'idü'l-ceniyye (ḥâşiye) 'ale'l-Mevâhibi's-seniyye* (nşr. Remzî Sa'deddin Dimaşkiyye, I-II, Beyrut 1411/1991, Abdullah b. Süleyman el-Cevherî'ye ait şerhin ḥâşiyesidir); *el-Mevâhibü's-seniyye* (Süyûfî'nin *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir fi'l-fürû'* adlı eserinin Ebû Bekir b. Ebû'l-Kâsım el-Ehdel tarafından özetlenerek nazma çekilmiş hali olan *el-Ferâ'idü'l-behiyye* nin şerhidir); *Tetmîmü'd-düḥûl (Ta'likât 'alâ Medḥali'l-vüṣûl ilâ 'ilmi'l-uşûl); Ḥâşiye 'ale't-telaṭṭuf şerḥi't-Te'arruf fî uşûli'l-fıḳḥ; Buḡyetü'l-müştâḳ Şerḥu Lüma'î's-Şeyḥ Ebî İshâḳ* (nşr. Ahmed Dervîş, Dimaşk 1427/2006); *Neylü'l-me'mûl ḥâşiye 'alâ Lübbi'l-uşûl ve şerḥi-hi Gâyeti'l-vüṣûl; Cene's-semer şerḥu Manzûmeti Menâzili'l-kamer* (baskı yeri ve tarihi yok [Matbaatü Hicâzî]); *Teşnîfü's-sem' muḥtaşar fî 'ilmi'l-vaz'; Menhelü'l-ifâde ḥâşiye 'alâ Risâleti'l-baḥş li-Taşköprizâde; Takrîbü'l-meslek li-men erâde 'ilme'l-felek.* Müellifin tahkik, ta'lik ve tashih ettiği eserler içinde Ezher şeyhlerinden Abdullah b. Hicâzî eş-Şerkâvî'nin *el-Câmi'u'l-ḥâvî fî merviy-yâti's-Şerḳâvî'siyle* (Dimaşk 1405/1985) Muhammed Fâtiḥ b. Muhammed ez-Zâhiri'nin *Hüsnü'l-vefâ li-iḥvânî's-şafâ* adlı eseri (Beyrut 1408/1987) ve konularını seçip düzenlediği *el-Muḳteṭaf min ithâti'l-ekâbir bi-esânîdî'l-müftî 'Abdilkâdir* (nşr. Muhammed Hâşim b. Abdülgafûr es-Sindî, Beyrut 1408/1987) gibi çalışmaları bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed Yâsin el-Fâdânî, *İthâfû'l-âlibi's-sirrî* (nşr. Bessâm Abdülvehhâb el-Câbî), Dimaşk 1403/1983, neşreden giriş, s. 8-16; Muhammed Zakwan, *Biografi Singkat Syekh Yasin al-Fâdânî*, Jakarta 1993; Muhyiddin Atıyye v.dğr., *Delîlû mü'ellesfâti'l-ḥadîsî's-şerifi'l-maṭbû'a*, Beyrut 1416/1995, I, 845, 987, 990, 991, 997, 1007, 1009, 1013, 1026, 1029, 1035; II, 2654, 3026, 3227; M. Hayr Ramazan Yûsuf, *Tekmilâtü Mu'cemi'l-mü'ellifin*, Beyrut 1418/1997, s. 563-566; a.m.f., *Tetimmetü'l-A'lâm*, Beyrut 1418/1998, II, 155-158; a.m.f., *Mu'cemü'l-mü'ellifine'l-mu'âşirîn: Vefeyât 1315-1424 (1897-2003)*, Riyad 1425/2004, II, 743-744; M. van Bruinessen, *Kitab Kuning, Pesantren dan Tarekat: Tradisi-Tradisi Islam di Indonesia*, Bandung 1999, s. 36-37; Nizâr Abâza – M. Riyâz el-Mâlih, *İtmâmü'l-A'lâm*, Beyrut 1999, s. 275-276;

Yûsuf Abdurrahman el-Mar'âşlî, *'İkdü'l-cevher fî 'ulemâ'ir-rub'i'l-evvel mine'l-karni'l-ḥâmis 'aşer*, Beyrut 1427/2006, II, 2147-2150; Zekeriyâ b. Abdullah Bîlâ, *el-Cevâhirü'l-hisân fî terâcimi'l-fuṣalâ' ve'l-a'yân min esâtize ve ḥullân* (nşr. Abdülvehhâb İbrâhim Ebû Süleyman – M. İbrâhim Ahmed Ali), Riyad 1427/2006, I, 187-192; Mohd. Khafidz bin Soroni – Mohd. Norzi bin Nasir, “Syeikh Muhammad Yasin al-Fâdânî (1916-1990) dan Ketokohnya dalam Riwayah al-Hadith”, *Prosiding Seminar Serantau Ilmuan Hadith Dalam Peradaban di Alam Melayu* (haz. Haziyah Hussin – Mazlan Ibrahim), Bangi / Selangor 2010, s. 128-152; Jawiah Dakir v.dğr., “The Trail of Hadith Scholars and Their Works in the Malay Region”, *Advances in Natural and Applied Sciences*, VI/7, Kuala Lumpur 2012, s. 1156-1161; “Dar al-Ulum ad-Diniyyah”, *Ensiklopedi Islam di Indonesia: Suplemen I*, Jakarta 1999, s. 87-88.

İSMAİL HAKKI GÖKSOY

FAKİ-Yİ TEYRÂN

(فقي طيران)

(ö. 1050/1640 [?])

Klasik Kürt şiirinin önde gelen temsilcilerinden.

Asıl adı Muhammed (Mîr Mihê) olup Fakî-yi (Fekiyê) Teyrân (kuşların fakısı, medrese talebesi) diye anılır. Babasının adı Abdullah'tır. Kendisiyle ilgili ilk yazılı bilgiler, Molla Mahmûd-i Bâyezîdî'nin 1848-1866 yıllarında Erzurum'da Rus konsolosu olarak görev yapan Alexandre Jaba için derleyip kaleme aldığı notlarda yer almaktadır. Elî Herîrî ve Molla Cezerî'den sonra Fakî-yi Teyrân hakkında kısaca bilgi veren Bâyezîdî, Hakkâri vilâyetine bağlı Mükûs (Mihs) kasabasından olduğunu, 702 (1303) yılında doğduğunu, *Hikâyetâ Şeyh-i San'ân, Kısseyâ Bersis, Kavle Hespê Reş* gibi manzum eserler telif ettiğini, güçlü mülemma ve rengin şiirler yazdığını, şiirlerinde “Mim-He” mahlasını kullandığını ve yetmiş beş yıllık bir ömürden sonra 777'de (1375) ölüp Mükûs'te defnedildiğini yazar (*Recueil*, s. 8; Kürtçe kısım, s. 14). Muhtemelen halk arasında dolaşan rivayetlere dayanan bu mâlûmatın, Fakî-yi Teyrân'ın şiirlerindeki bazı bilgiler ve Molla Cezerî ile ilişkisi göz önüne alındığında yanlış olduğu açıktır. Zira kendisi “Dilo Râbe” adlı şiirinde bu şiiri 1041'de (1631) yetmiş yaşında iken yazdığını açıkça belirtir (*Diwana Feqiyê Teyran*, s. 174). Ayrıca Molla Cezerî ile karşılıklı söyledikleri şiirin, son katasında dile getirildiği üzere 1031'de (1622) yazılmış olması (altı misralı elli bendden oluşan bu manzume için bk. Melayê Cıziri, s. 310-323; Arapça harfli kısmı, s. 221-226; Feqiyê Teyran, s.